

MÜSAMERETNAME VE YAZARI EMİN NİHAT BEY'E DAİR YENİ BİLGİLER*

Ahmet KOÇAK**

ÖZET

Bir dönemin aydınlatılması, o dönemde eser vermiş yazarların hayat hikâyeleriyle beraber, basılı eserlerin de tam olarak tespit edilmesi, ortaya çıkartılmasıyla mümkündür. Türk edebiyatında hem şahıslar hem de eserler açısından bunun tam olarak yapıldığını söylemek şimdilik zordur. Modern Türk roman ve hikâyesinin ortaya çıkış dönemi, bir nevi geçiş dönemi sayılabilecek *Müsameretname*'yi 1872-1875 yılları arasında kaleme alan Emin Nihat Bey hakkında bugüne kadar edebiyat tarihlerinde, ansiklopedilerde ve onun eseri üzerine yapılan çalışmalarda bir bilgi bulunmaması eksiklik olarak görülmelidir. Bu makaleyle ilk defa Emin Nihat Bey'in biyografisi belgeler ışığında oluşturulmaya çalışılmış, ayrıca eserleri üzerinde bir değerlendirme yapılmıştır. Emin Nihat Bey'in şimdiye kadar bir takriz yazısıyla *Müsameretname* eseri bilinmekte idi. Halbuki onun bu iki çalışması dışında başka makaleleri de vardır. İspanya boğa güreşleri ve yabani hayvan avcılığı gibi dönemine göre oldukça ilginç ve dikkat çekici bu makaleler *Revnak* mecmuasında yayımlanmıştır. Bu makaleler üzerinde de durulacaktır. Yine kayıtlarda risale olarak geçen, tespitlerimize göre dört sayı yayımlanabilen *Asar-ı Perakende* adlı mecmuanın da imtiyaz sahibi Emin Nihat Bey olduğu ve onun tarafından yayınlandığı açıklığa kavuşmuş olacaktır.

Emin Nihat Bey, İstanbul'un Üsküdar semtinde 21 Aralık 1838'de doğdu. Asıl adı Mehmet Emin'dir. "Nihat" kalem memuru olarak çalışmasından gelen mahlasıdır. Sultan Abdülmecit ve Sultan Abdülaziz'in kurenalık hizmetinde ve daha sonra mahkeme-i istinaf azalığında bulunmuştur. On dört yaşında devlet hizmetine girmiş olan Emin Nihat Bey, Sultan Abdülmecit zamanında başlayan görevleri Sultan Abdülaziz'le devam etmiştir. Vefatından on altı yıl kadar önce tutulduğu öksürük hastalığından büyük ıstırap duyan Emin Nihat Bey, eşi Hatice Nazire Hanım'ın yaptığı özel besinler ve doktorların tavsiyesiyle hazırlanan bitkisel ilaçlarla tedavi olmaya çalışmış, ancak bir süre sonra bunlar kifayetsiz kalınca, 1880 yılında genç denilebilecek bir yaşta Üsküdar'da vefat etmiştir.

Emin Nihat Bey'in eserlerini makale boyutunda olanlar, müstakil eserleri ve çıkardığı mecmua şeklinde üç başlık altında

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. İstanbul Medeniyet Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı, El-mek: ahmet.kocak@medeniyet.edu.tr

değerlendirilebilir. Revnak mecmuasında yayımladığı İspanya boğa güreşlerini anlatan “İspanya Canavarları” ve yaban hayvan avcılığını anlatan “Teshir-i Bahâyim” gibi makaleleri devrine göre oldukça ilginç ve dikkat çekicidir.

Emin Nihat Bey’in kendisinden ziyade eseri *Müsameretname* ile bilinen bir yazardır. Yedi hikâyeden oluşan *Müsameretname*, kış gecelerinde bir araya gelen dostların iyi vakit geçirmek ve eğlenmek üzere gençliklerinde başlarından geçenlerle ilgili anlatımlarına dayanmaktadır. Bu yönüyle Batı edebiyatında Boccaccio’nun kaleme aldığı *Decameron* hikâyelerine benzetilenler ya da Binbir Gece Masallarına dayandıranlar da olmuştur. Eski geleneğe dayanan bazı özellikler gösterse de, Batılı anlamda modern hikâye ve roman türünün ortaya çıkış dönemi eserlerinden birisi sayılabilecek *Müsameretname*’yi kaleme almış olması bile önemlidir. Doğu-Batı konularının ele alınması; Türk hikâye ve romanının Osmanlı sınırları dışına, yani Avrupa’ya taşınması; ilk defa bir hikâye kahramanının, daha sonraki örneklerle ilham verecek şekilde, eğitim için Avrupa’ya gönderilmesi; Avrupa tasvirleri, kadın erkek ilişkileri, evlilik meseleleri, esaret ve kölelik gibi Tanzimat döneminde sıkça işlenecek konulara yer verilmesi bu eseri önemli hale getirmektedir.

İlk defa bu makaleyle gün yüzüne çıkartılmış olan *Asar-ı Perakende* ise, Emin Nihat Bey tarafından imtiyazı alınan edebiyat, fen, sanat, biyografi gibi faydalı bilgiler içeren bir dergidir. Dergide yazısı bulunan isimler arasında Reşat Bey, Divân-ı Hümâyûn Kalemî Hulefâsından İsmet, Üsküdarlı Süleyman Beyefendi gibi şairler vardır. Emin Nihat’ın yanı sıra İbrahim Şâkir, Yusuf Neyyir, Mehmet Şevket, Râsim Efendi ve Mahmut Ekrem Bey [Recâizâde] de yazarlar arasındadır. Recâizâde Mahmut Ekrem’in hem tercüme hem telif yazıları vardır. Mecmuada balık yağının faydaları, hazım meselesi gibi sağlıkla ilgili makalelere de yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Emin Nihat Bey, *Decameron*, *Müsameretname*, *Asar-ı Perakende*, Revnak, Boğa Güreşi, Takriz (Sunuş)

NEW DETAILS ABOUT MUSAMERETNAME AND ITS AUTHOR EMIN NIHAT BEY

ABSTRACT

What makes the enlightenment of an era possible is to unveil the published works of the authors along with their life stories. At present, it is hard to say this is completely done regarding people and works in the Turkish literature. Although *Müsameretname*, written by Emin Nihat Bey between 1872 and 1875, can be regarded as an introduction period, or sort of a transition period, for the contemporary Turkish novel and story, it should be considered as a shortcoming that there is no information about him in the history of literature, the encyclopedias and the studies conducted about his work. This paper attempts to write a biography of Emin Nihat Bey and evaluate his works. *Müsameretname* and a Introduction are the two works of his we have known of so far.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/12 Summer 2015

However, he had works other than these two. The articles such as Spanish bull fights and wild animal hunting, which are interesting and remarkable considering that period, were published in a journal called Revnak. These articles will also be discussed in the paper. Moreover, it will be shown that the publisher of the journal titled *Asar-ı Perakende*, known as booklet in the records with only four issues according to our findings, was Emin Nihat Bey.

The works of Emin Nihat Bey can be discussed under three headings including articles, individual works and the journal he published. The articles such as "*İspanya Canavarları* (Monsters of Spain)" about Spanish bull fights and "*Teshir-i Bahayim*" about wild animal hunting are very interesting and remarkable considering the period they were written.

Asar-ı Perakende, which was unveiled with this paper for the first time, is a journal whose publisher was Emin Nihat Bey and which contains useful information about topics such as literature, science, art, biography. Among the names whose name can be seen in the journal are poets like Reşat Bey, İsmet, who was one of the Divan-ı Humayun (Supreme Court in Ottoman Empire) caliphs, Üsküdarlı Süleyman Beyefendi. Besides Emin Nihat, there are authors like İbrahim Şakir, Yusuf Neyyir, Mehmet Şevket, Rasim Efendi and Mahmut Ekrem (Recaizade). Mahmut Ekrem had both translations and copyright writings.

STRUCTURED ABSTRACT

What makes the enlightenment of an era possible is to unveil the published works of the authors along with their life stories. At present, it is hard to say this is completely done regarding people and works in the Turkish literature. Although *Müsameretname*, written by Emin Nihat Bey between 1872 and 1875, can be regarded as an introduction period, or sort of a transition period, for the contemporary Turkish novel and story, it should be considered as a shortcoming that there is no information about him in the history of literature, the encyclopedias and the studies conducted about his work. This paper attempts to write a biography of Emin Nihat Bey and evaluate his works. *Müsameretname* and a Introduction are the two works of his we have known of so far. However, he had works other than these two. The articles such as Spanish bull fights and wild animal hunting, which are interesting and remarkable considering that period, were published in a journal called Revnak. These articles will also be discussed in the paper. Moreover, it will be shown that the publisher of the journal titled *Asar-ı Perakende*, known as booklet in the records with only four issues according to our findings, was Emin Nihat Bey.

Emin Nihat Bey was born in Üsküdar, İstanbul on 21 December 1838. His real name is Mehmet Emin. "Nihat" is his pen name he used while working as a clerk. He served as a principal household officers of sultan's palace and then as a member of the court of appeal under the rule of Abdulmecid and Abdulaziz. Emin Nihat Bey, who started to serve the state during the rule of Abdulmecid when he was fourteen, continued his service during the rule of Abdulaziz. Emin Nihat Bey, who

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/12 Summer 2015

seriously suffered from coughing for sixteen years before his death, tried to treat himself with special food made by his wife Hatice Nazire Hanım and herbal medicine prepared by the recommendations of the doctors; however, they didn't work after a while and he passed away at a young age in 1881 in Üsküdar.

The works of Emin Nihat Bey can be discussed under three headings including articles, individual works and the journal he published. The articles such as "*İspanya Canavarları* (Monsters of Spain)" about Spanish bull fights and "*Teshir-i Bahayim*" about wild animal hunting are very interesting and remarkable considering the period they were written.

It was his work called *Müsameretname*, which made Emin Nihat Bey well-known. *Müsameretname*, which consists of seven stories, are based on narrations of what they were through when they were young to have a good time and fun with friends who came together in winter nights. From this regard there have been some people who think it resembles to the Decameron stories written by Boccaccio, or some others who think it is based on One Thousand and One Arabian Nights. Although it shows some characteristics based on the old tradition, his writing *Müsameretname*, which can be considered as one of the works of the beginning period of the modern story and novel genre in the Western sense, is important. Discussing the issues of the East-West, introducing the Turkish story and novel to Europe, sending the hero of the story to Europe for education for the first time in a way to inspire the subsequent examples, dealing with the issues to be frequently discussed during the Tanzimat (reorganization of the Ottoman Empire) reform era such as descriptions of Europe, woman-man relationships, marriage issues, captivity and slavery make this work important.

Asar-ı Perakende, which was unveiled with this paper for the first time, is a journal whose publisher was Emin Nihat Bey and which contains useful information about topics such as literature, science, art, biography. Among the names whose name can be seen in the journal are poets like Reşat Bey, İsmet, who was one of the Divan-ı Humayun (Supreme Court in Ottoman Empire) caliphs, Üsküdarlı Süleyman Beyefendi. Besides Emin Nihat, there are authors like İbrahim Şakir, Yusuf Neyyir, Mehmet Şevket, Rasim Efendi and Mahmut Ekrem (Recaizade). Mahmut Ekrem had both translations and copyright writings. In the journal there were also articles about health such as the benefits of fish oil and digestion problem.

Key Words: Emin Nihat Bey, Decameron, *Müsameretname*, *Asar-ı Perakende*, *Revnak*, Bull Fight, Introduction

Giriş

XIX. yüzyıl sadece sosyal ve siyasî olayların hızla değiştiği bir yüzyıl değil, Türk Edebiyatında da büyük değişimlerin, yeni edebî türlerin, yeni anlayış ve eğilimlerin ortaya çıktığı bir yüzyıldır. Gazete, dergi, roman, tiyatro gibi modern edebî türler Batı Edebiyatından Türk Edebiyatına bu yüzyılda girer. Özellikle Tanzimat'ın ilanı ile resmiyet kazanan Batılılaşma, Türk toplumunun sosyal ve kültürel hayatında büyük değişikliklere zemin hazırlar. Edebî eserlerde hem biçim hem de muhteva olarak kendisini gösteren bu değişimin izlerini sürebileceğimiz ilk

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/12 Summer 2015

örneklerden birisi hikâyedir. Hem Halk Edebiyatında hem de Klasik Edebiyatta köklü bir geçmişi olan hikâyeye türü, Batılılaşmayla beraber muhteva ve şekil değişiklikleri geçirir. Bu değişimin yaşandığı dönemde bu türe dair *Akabi Hikâyesi*, *Hayâlât-ı Dil*, *Temaşa-i Dünya ve Cefekar ü Cefakeş*, *Müsameretname* gibi müstakil eserlerin yanında (Gökalp, 1999: 195-197) *Letâif-i Rivâyât*'ın ilk cüzleri gibi sayıları fazla olmayan örnekler verilmiştir. Geleneksel anlatı türünden modern hikâyeye türüne geçişi temsil eden ya da modern Türk hikâyeye ve romanının öncüsü sayılabilecek ilk örneklerden birisi *Müsameretname*'dir. (Tanpınar, 2007: 263; Daşcıoğlu-Koç, 2009: 803) Bu makalede gerek *Müsameretname* gerekse yazarı Emin Nihat Bey ve eserleri hakkında yeni belgeler ve bilgiler ışında bir değerlendirme yapılacaktır.

Müsameretname Yazarı Emin Nihat Bey ve Oğlu Ahmet Arif Bey

Emin Nihat Bey, Türk edebiyatının son zamanlara kadar hakkında neredeyse hiç bilgi bulunamayan isimlerinden biriydi. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*'nde yer alan *Müsameretname* hakkındaki ilk ve önemli değerlendirmeleri (Tanpınar, 2007: 266-267) hariç tutarsak, eser üzerine ilk çalışmayı yapan ve onu sadeleştirerek bugünkü harflere aktaran Mustafa Uzun'dur. (Uzun, t.y) Uzun, "Tercüman 1001 Temel Eser" serisi içerisinde yayımlanan çalışmada "Emin Nihat Bey'in şahsiyeti hakkında hemen hiçbir şey bilmiyoruz" notunu düşer. (Uzun, 15) Yakın bir zamana kadar Emin Nihat Bey'in hayatı ve eserleri hakkındaki bu hükmü değiştirecek yeni bir gelişme de olmamıştır.

Bursalı Mehmet Tahir Bey'in *Osmanlı Müellifleri* 'nde (Bursalı Mehmet Tahir, 1333) ya da Türk edebiyatına dair "Edebiyat tarihi" adını taşıyan ilk eserlerden Abdülhalim Memduh'un *Târih-i Edebiyât-ı Osmâniyesi* (Abdülhalim Memduh, 1889), İbrahim Necmi Dilmen'in *Tanzimat Edebiyatı Tarihi Notları* (Dilmen, 1942) ve Şehabeddin Süleyman'ın *Târih-i Edebiyât-ı Osmâniye*'si (Şehabeddin Süleyman, 1912) gibi Emin Nihat Bey'in kaydının geçmesi muhtemel eserlerde *Müsameretname* ve yazarından hiç söz edilmez. Aynı şekilde İsmail Habip Sevük'ün *Tanzimat'tan Beri I: Edebiyat Tarihi* (Sevük, 1942) adlı eserinin "Roman'dan Önce" başlığı altında, masallardan ve Bin Bir Gece Hikâyeleri'nden bahsedilmesine rağmen *Müsameretname*'ye değinilmemiştir. (Sevük, 1942: 152-153) *Müsameretname* neşirlerinde (Çağın-Gökçek, 2003:11 ; Okumuş, 2002: 18) ve *Müsameretname* üzerine yapılan çalışmalarda (Aras, 2006; Aydın, 2008) da Emin Nihat Bey'in hayatına dair fazla bir bilgi yoktur. Emin Nihat Bey'in hayatına ışık tutabilecek son bilgiler, Selim İleri tarafından kaleme alınan bir yazıyla gün yüzüne çıkarılmıştır. İleri, Hazine-i Hâssa-i Emlâk-ı Humayûn Başmühendisi Arif Paşa'nın hatıratından yola çıkarak Arif Paşa'nın, babası Emin Nihat Bey hakkında yazdığı bilgileri paylaşır. (İleri, 2009)

İstanbul'un Üsküdar semtinde 21 Aralık 1838'de doğan Emin Nihat'ın asıl adı Mehmet Emin'dir. "Nihat" kalem memuru olarak çalışmasından gelen mahlasıdır. Ayrıca Emin Nihat Bey "yazıcıfendizâde" ve "mâbeyinci" şeklinde iki şöhrete sahiptir. Nitekim oğlu Ahmet Arif Paşa'nın sicil dosyasının başında babasının künyesi verilirken, "Sultan Abdülmecit ve Sultan Abdülaziz'in kurenâlık hizmetinde ve sonra da mahkeme-i istinâf azalığında bulunmuş olan..."¹ şeklinde bir açıklama yer alır. Dolayısıyla kurenâlık ve mâbeyincilik hizmetlerinden dolayı kendisine "mâbeyinci" lakabı verilmiştir. Emin Nihat Bey, on dört yaşında devlet hizmetine girmiş ve Sultan Abdülmecit zamanında başlayan görevleri Sultan Abdülaziz'le devam etmiştir. Hakkındaki bazı belgelerde "Türkçe kitâbet eder. Müsâmerenâme isimli bir eseri mevcut olup bazı sergüzeşti hâvîdir." bilgisi aktarılır²; ayrıca çalışma hayatına ve eserine ışık tutacak şu bilgilere yer verilir:

¹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), DH. SAİD 42-99

² BOA. DH. SAİD 42-99

... Üsküdar'da geceleri sabahlara kadar işgâl-i zihin ve fikr ederek yazı yazmakla... terk-i hâl ü rahat ile çalışmış ve yedi hikâye on iki ciltten ibaret olup *Müsameretname* nam eserini... (İleri, 2009)

Vefatından on altı yıl kadar önce tutulduğu öksürük hastalığından büyük ıstırap duyan Emin Nihat Bey, eşi Hatice Nazire Hanım'ın³ yaptığı özel besinler ve doktorların tavsiyesiyle hazırlanan bitkisel ilaçlarla tedavi olmaya çalışmış, ancak bir süre sonra bunlar kifayetsiz kalınca, 1880 yılında genç denilebilecek bir yaşta⁴ Üsküdar'da vefat etmiştir. (İleri, 2009)

Emin Nihat Bey'in hayat hikâyesinin ortaya çıkmasına vesile olan oğlu Ahmet Arif Bey ise 30 Aralık 1857⁵ tarihinde Dersaadet'te doğar. Üsküdar ibtidâî ve rüşdiye mekteplerinden sonra "Mekteb-i Harbiye'de tahsîl-i ulûm ve fûnûn ile her ikisinden şehâdetnâme alır." Türkçe kitâbet ve Fransızca tefhîm ettiği kaydedilen Ahmet Arif Bey, 4 Ağustos 1879 tarihinde 22 yaşında iken Mekteb-i Harbiye'den "mülâzım-ı sânilik" rutbesi ile mezun olur ve 2 Kasım 1879 tarihinde de Hazîne-i Hâssa-i Şahâne Emlâk-i Humâyûn Mühendisliği görevine başlar. 15 Eylül 1885'de binbaşılık ve aynı tarihte sermühendisliğe terfi etmiştir. Sırasıyla kaymakamlık, miralaylık ve 13 Mayıs 1900 tarihinde de mirlivalığa terfi ettirilir. Ahmet Arif Bey, "vazifesini hüsn-i ifâ etmekte olduğu gibi kendisine tevdi olunan husûsatta ikdâm ve mesaisini de layıkıyla yerine getirmesinden" ve çalışkanlığından dolayı dördüncü rutbeden Nişân-ı Âl-i Osman ve bir kıta gümüş iftihar madalyası gibi ödüllere layık görülmüştür.⁶ Ayrıca Ahmet Arif Bey'in bazı yeni icatları vardır; mesela, namaz kıblesini mevcutlarından daha doğru gösteren "Kible beyn" adlı buluşuyla Ticaret ve Nâfia Nezareti'nden 2 Şubat 1893 tarihinde berat almıştır.⁷ Yine sermühendisliği döneminde icat ettiği "Sihhat Feneri" ile 11 Kasım 1900 tarihinde kendisine "Altın sanayi madalyası" tevcih edilmiştir.⁸ 9 Ocak 1908'de vefat eden⁹ Ahmet Arif Bey'in, eşi Emine Dürriye Hanım'dan Mehmet Emin, Hüseyin Fuat¹⁰ ve Mehmet Celalettin¹¹ adlarında üç oğlu ve Hatice adında bir kızı olmuştur.

Emin Nihat Bey'in Eserleri

Emin Nihat Bey'in hayatı hakkında olduğu gibi *Müsameretname* ve bir takrîz yazısı dışındaki eserleri hakkında da son zamanlara kadar bilgi sahibi değildik. Ancak bazı yeni araştırmalar sayesinde, onun daha başka yazıları olduğunu hatta *Asar-ı Perakende* adında bir mecmua çıkardığını öğrendik. Bu durumda Emin Nihat Bey'in eserlerini makale boyutundaki yazıları, müstakil kitap niteliği taşıyan eserleri ve bizzat kendisi tarafından yayınlanan bir *Asar-ı Perakende* mecmuası şeklinde üç başlık altında değerlendirmek mümkündür.

1. Makale Boyutundaki Yazıları

Emin Nihat Bey'in *Müsameretname* dışında müstakil olarak yayınlanan ilk yazısı Mustafa Uzun tarafından tespit edilen bir takriz yazısıdır. (Uzun, 16) Emin Nihat Bey'in yakın çalışma

³ BOA. ŞD. 1076-20.

⁴ Selim İleri, Emin Nihat Bey'in vefat tarihini 1296 olarak verir ve 42 yaşında vefat ettiğini kaydeder. Bu tarih muhtemelen Rûmî takvime göredir ve milâdî 1880 yılına karşılık gelmektedir.

⁵ 13 Cemaziyelevvel 1274, bkz. BOA. DH. SAİD 42-99.

⁶ BOA. DH. SAİD 42-99.

⁷ BOA. DH. SAİD 42-99.

⁸ BOA. BEO. 1579-118410.

⁹ Vefatıyla ilgili kayıt şu şekildedir: "1325 senesi Zilhiccesi'nin 5'inde (27 Kânunuevvel 1323) vefat ettiği ..." BOA. DH. SAİD 42-99.

¹⁰ BOA. ŞD. 1076-20.

¹¹ Ahmet Arif Paşa'nın sicil dosyasında iki oğlunun ismi varken başka bir belgede şu kayda rastlıyoruz: "Hazîne-i Hâssa Emlâk-ı Humâyûn Sermühendisi Mirlivâ Arif Paşa'nın 1883 (1301) İstanbul doğumlu Mehmet Celalettin Bey adında bir oğlu daha kayıtlıdır". BOA. DH.SAİD 148-269

arkadaşı olduğu anlaşılan (Kudret, 1987: 64) Yusuf Neyyir Bey'in *Gülzâr-ı Hayâl* adlı eserine "Şûrâ-yı Devlet muavinlerinden İzzetlü Ekrem Beyefendi (Recaizade Mahmut Ekrem) ve Ahmet Midhat'ın da aralarında bulunduğu beş isim takriz yazar ki, bunlardan birisi de Emin Nihat Bey'dir. Onun "Mektûbi-i Hariciye Maârif-perverân-ı Hulefâsından..." (Yusuf Neyyir Bey, 1288: 7) olduğu kaydedilir.

Bu takriz (Yusuf Neyyir Bey, 1288: 7 ; Uzun, 30-31) dışında Emin Nihat Bey'in *Revnak*¹² mecmuasında yayımlanmış iki makalesinin daha olduğunu bu mecmua hakkındaki bir çalışmadan öğreniyoruz. (Büyükarman, 2009: 780-781) Bu makalelerden ilki, *Revnak*'ın 1290 [1874-1875] tarihli 3. sayısında yayımlanan (s. 34-43) "İspanya Canavarları" başlıklı olanıdır.

Makalede İspanya'nın cambazlık ve zorbalıkta (boğa güreşleri) zirveye ulaştığına işaret eden yazar, bu geleneğin yaban mandalarıyla yapılan mukateleye dayandığını söyler. "Yaban mandası" adı verilen bu hayvanlar, bilinen mandalardan iki üç misli daha büyüktür. Bunlar İspanya'nın farklı bölgelerinde bulunsalar da benzersiz olanları ülkenin kuzey bölgesindeki Pireen dağlarındadır. Bu hayvanların kendisi kadar ilgi çekici bir başka yön, hayvanların dağlardan toplanma ve cambazhaneye getirilme şekilleridir. Bunun için şöyle bir yöntem takip edilir. Cambazlardan üç beş kişi normal mandaların en irilerinden on on beş kadarını dağa sürerler. Bunların yanında silahtan başka, çak ve boru ve daha başka aletler de vardır. Bunlar yabanilerden bir veya birkaç tanesine rast geldiklerinde sürekle avı misali iki üç bin metre mesafeden öküz boynuzu şeklinde etrafı kuşatıp derece derece daireyi küçülterek yabani hayvanlara yaklaşırlar. Daha sonra hepsi bir sürü haline getirilirler. Dağdan cambazların hayvanları getirmeleri birkaç gün, bir hafta veya daha fazla bir zaman alabilir. Yazar mandaların getirilme zamanı olarak da "Herhalde mandaları cambazhaneye geceleyin idhal ederler." (Emin Nihat Beyefendi, 1290c: 36) demeyi de ihmal etmez. Cambazhaneler şehrin dışında ve bir tarafı koyun ağılı gibi çit çekili üçgen şeklindedir. Bu mahallin ağzı iki yüz metre genişliğinde ve gittikçe ilerisi iki buçuk metre darlığında, huni şeklindedir. Hayvanlar oraya sürü şeklinde sevk olundukça, yavaş yavaş tek sıraya dizilmeye başlarlar. Yabani mandalar burada huylanmaya başlarsa da darala darala yol haline geldiği için, fazla hareket edemezler. Bu yol şeklindeki yerde birkaç tane ahır kapıları vardır, yabani mandalar kendi ahırlarına, evcil mandalar kendi ahırlarına konulur. Bu ahırların tavanlarındaki bacalardan su ve yem verilerek hayvanlar beslenir.

Asıl seyretme mekanı olan sirklerin etrafı, yabanilerin seyircilere uzanamayacağı kadar yüksekçe duvarlarla çevrilidir. Seyircilere mahsus olan yerler ve localar bu duvarların üst tarafındadır. Burada yapılan gösteriler yabani hayvanların dağlardan getirilmesine bağlıdır ve bu genelde senede iki defa olur. Bunlar bahar ya da güz mevsimindedir. Bu gösteriler haftalarca önceden belirlendiği için uzak mahallerden meraklı olup da gelenlerin sayısı da çoktur.

Bundan sonra yazar "Sûret-i mukâtele şu veçhile icrâ olunur ki" deyip sirkte boğa güreşinin nasıl cereyan ettiğini canlı tasvirlerle anlatır. (Emin Nihat Beyefendi, 1290c: 36) Hınca hınç dolu sirkte seyirciler mandanın gelmesini heyecanla beklerken, mandaların bulunduğu yerden sirkin olduğu yere uzanan demir kapılar açılır. Yabani mandalardan bir tanesi sirke çıkartılıp kapılar kapanır. İlk defa bu kadar kalabalık ve gürültülü bir ortam gören hayvan daha da kızgınlaşır. Yaban hayvanı iyice tahrik olup hırs ve gazap ile acı acı oradan oraya bağırarak saldırır. Bu ortama tahammül edemeyen seyircilerden bazıları bir yerlere sığınırken, bazıları da

¹² *Revnak* mecmuasının ilk sayısının üzerinde 1290 tarihi (1874-1875), 6. sayıdan itibaren 1291 (1875-1876), 11. ve şimdiki tespitimize göre son sayı üzerinde ise 1292 (1876-1877) tarihi vardır. Derginin ilk sekiz sayısı Tasvîr-i Efkâr Matbaası'nda, 9 ve 10. sayılar Zartaryan Fabrikası'nda, 11. sayı ise Kırkambar Matbaası'nda basılmıştır. *Revnak* mecmuasının mevcut 11 sayısının tamamına Atatürk Kitaplığı'ndan, ayrıca 1-9. sayılarına İSAM Kütüphanesi'nden ulaşılabilir.

korkularından kendilerini dışarı atarlar. Yazarın ifadesiyle, “Filvâki bu manzara tâkat-i beşeri aciz bırakacak derecede bir belâ-yı dehşetnümâdır.” (Emin Nihat Beyefendi, 1290c: 37)

Manzara böyleyken, demir kapılardan birisi açılır ve cambazlardan birisi at üzerinde, sağ elinde bir kargı ve sol kolunda dirseğinden bileğine kadar bir tarafı al ve diğer tarafı siyah çukadan bayrağa benzer bir bezle etrafı selamlayıp içeri girer.

Yazar cambazın üzerindeki elbiseleri, saç şekillerini en ince teferruatına kadar kaydeder. Örneğin, saçları gayet güzel taranmış, boynunda tül den yakalık ve arkasında gayet daracık pembe renkli fanila vardır. Omuzlarından aşağı göğsünde ve arkasında ince ve zarif çiçekler ve kurdeleler. Ve belinden dizlerine aynı şekilde dar bir fanila, üzerinde gayet ince ipekten zarif örgülü kısa ve paçasız bir don vardır.

Boğa ile cambaz arasında başlayan mücadelede cambaz kendisini kargısı ve al bayrağıyla korumaya çalışır. Al bayrak tutmasının sebebi boğanın gözünü kamaştırması ve hücumunu zayıflatması içindir. Al renk boğanın gözüne yakın tutulduğu zaman ise, tesiri az olur. Fırsat buldukça boğanın beynine hamle yapan cambaz, darbelerin bir karış içeri işlemedikçe tesirinin olmayacağını bilir. Cambaz müsait bir durum bulunca mandanın beynine hamle yaparak onun yere serilmesini sağlar. Bunun tam tersi yani mandanın cambazı yere serdiği durumlar da yaşanır. Makalenin ortalarında iki sayfaya bir bütün olarak arenada matadorla boğanın karşı karşıya kaldığı bir fotoğrafa da yer verilir. (Emin Nihat Beyefendi, 1290c: 41-42)

Emin Nihat Bey yazının sonunda, İspanya’da boğa güreşlerinin yapıldığı şehirle ilgili kısa bilgi verir. Boğa güreşi İspanya’nın başka iki şehrinde daha yapılsa da en meşhuru Sevil (Sevilla) şehrinde yapılanlardır. Burası Amerika kıtasını keşfeden Kaptan Kristof Kolomb’un mezarının bulunduğu şehirdir. Her ne kadar Kristof Kolomb Amerika kıtasında ölmüş ve oralara defnolunmuşsa da, daha sonra Sevilla’da da “bir müzeyyen mezar inşa olunduğu müşâhidinden mesmûdur.” (Emin Nihat Beyefendi, 1290c: 43)

Bu makalenin sonunda, gelecek sayıda (4. sayı) Emin Nihat Bey’in bir yazısının daha çıkacağı haberi verilir: “*Üdebâ-yı asırdan Müsameretname sahibi Emin Nihat Beyefendi’nin hayretengiz makaleleri burada hitâm bulmuş ise de şâyân-ı mütâlâa bir zeyl-i mahsûsu daha vardır ki gelecek cüze derc olunacaktır.*” (Emin Nihat Beyefendi, 1290c: 43) Nitekim Revnak’ın 1290 [1874-1875] tarihli 4. sayısında “Teshîr-i Bahâyim” (Emin Nihat Beyefendi, 1290d: 50-56) başlıklı makalesi yayımlanır. Emin Nihat Bey bir önceki konuya benzer şekilde okuyucunun ilgisini çekecek bu makalesinde de, yabancı hayvan avcılığı konusunda bu kez farklı bir coğrafyadan örnekler verir.

Makalenin girişinde insanın aklından ziyade, beden gücü ve kuvvetini kullanarak yabancı hayvanlarla nasıl savaştığını bir önceki sayıda ele aldığı, halbuki Afrika ve Arabistan taraflarında insanların arslan, kaplan, pars ve yılan gibi mahlukları avlamalarının cambazların yabancı mandalarıyla ettikleri mukateleden birkaç derece daha şaşılacak bir durum olduğuna işaret edilir.

Örneğin, Araplar çöl ve derelerden topladıkları engirek yıllarından asla bir korku duymazlar. Onlar için böyle bir durumla karşılaşmak çölde ot toplamak kabilinden bir iştir. Topladıkları yılanların ticaretini yapanlar olduğu gibi, bayat olmadığını ispat için yılanları diri diri bir torbaya koyup öylece çarşı ve pazara getirildiği de ifade edilir.

Arslan ve kaplan avı ise, piyade ve süvari halinde mızrakla uzaktan vurarak, canavar ve ayı avında olduğu gibi, yapılır. Arslan avlamanın en önemli şekillerinden birisi, vahşi ortamda arslanı kızdırdıktan sonra, avcı sırt üstü yatarak arslanın üzerine geldiği ve alttan avcı tarafından arslanın karnının boydan boya deşildiği, bağırsaklarının döküldüğü pozisyonudur. Makalenin ortasında tam sayfa olarak yer alan fotoğrafta da böyle bir manzara vardır. (Emin Nihat Beyefendi, 1290d: 53-54)

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/12 Summer 2015

2. Müstakil Kitap Niteliği Taşıyan Eserleri: *Müsameretname*

Türk Edebiyatında yazarından ziyade adıyla öne çıkmış meşhur eserlerden birisi *Müsameretname*'dir. Bu eserden ilk defa Ahmet Hamdi Tanpınar bahseder. XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi'nde "Hikâye ve Roman: İlk Tercümeler ve İlk Eserler" başlığı altında *Müsameretname*'ye de yer veren Tanpınar, garp hikâyeleri tarzında yazılmış ilk örnekler olarak Ahmet Midhat Efendi'nin "Kıssadan Hisse ve Letâif-i Rivâyât" serisinin ilk beş cüzünü saydıktan sonra Emin Nihat Bey'in bu eserini ikinci teşebbüs olarak kaydeder. (Tanpınar, 2007: 263)¹³

Müsameretname'deki bir hikâyeyi müstakil olarak tahlil eden ilk araştırmacı Mehmet Kaplan'dır. Kaplan, 1966 yılının başlarında yazdığı "Hikâye Tahlilleri: Bin Baş Rıfat Bey'in Sergüzeşti" makalesinde eserde yer alan bu hikâyeyi genişçe değerlendirir. (Kaplan, 1966: 15)¹⁴ *Müsameretname*'nin bugüne kadar birden fazla yeni harflere aktarımı yapılmıştır. Bunlardan ilki Mustafa Uzun tarafından yapılan ve eseri meydana getiren yedi hikâyeden üçünün sadeleştirilmiş metinlerini ihtiva eden baskıdır. (Uzun, t.y) Mehmet Kaplan'ın öncülüğünde hazırlanan *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi*'ne de *Müsameretname*'nin "Bin Baş Rıfat Bey'in Sergüzeşti" adlı hikâyesi alınmıştır. (Kaplan, 1994: 31-50) Eserin orijinaline sadık kalınarak yapılan ilmi neşri ise Sabahattin Çağın ve Fazıl Gökçek tarafından gerçekleştirilmiştir.¹⁵ Yasemin Aras da *Müsameretname* üzerine bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır. (Aras, 2006; Aydın, 2008: 98-117)

Yedi hikâyeden oluşan *Müsameretname*'nin içerdiği hikâyeler, kış gecelerinde bir araya gelen dostların iyi vakit geçirmek ve eğlenmek üzere gençliklerinde başlarından geçenlerle ilgili anlatımlarına dayanmaktadır. (Çağın, 2006: 102-103) Bu yönüyle Batı edebiyatında Boccaccio'nun kaleme aldığı Decameron hikâyelerine (Teksoy, 1996: 9-10)¹⁶ benzetilen *Müsameretname*'yi¹⁷ (Özgül, 2002:11) Binbir Gece Masallarına dayandıranlar da olmuştur.¹⁸ Ancak bu eserin geleneksel öyküleme biçiminin dışına doğru çıkıldığının ilk örneklerinden

¹³ "Binbaşı Rıfat Bey'in Sergüzeşti" adlı ilk hikâyesinin sonunda 7 Temmuz 1288 kaydı vardır (*Müsameretname*, I. cilt, s. 54) ki, buradan eserin ilk hikâyesinin 19 Temmuz 1872 yılında yayınlandığı anlaşılmaktadır. Kitabın 12. cüzü, yani son cüzünün başında da 1292 tarihi vardır. (*Müsameretname*, 12. Cüz, 1292, s. 139). Dolayısıyla eser 1872-1875 yılları arasında tamamlanmıştır.

¹⁴ Mehmet Kaplan'ın başta *Hikâye Tahlilleri* olmak üzere, diğer eserleri arasında görülmeyen bu makalenin varlığından beni haberdar eden hocam Prof Dr. Orhan Okay'a teşekkür ederim.

¹⁵ Emin Nihat, *Müsameretname* (haz. Sabahattin Çağın ve Fazıl Gökçek), İstanbul: Özgür Yayınları, 2003, 2010. *Müsameretname* Salih Okumuş tarafından da ciddi okuma hatalarıyla Latin harflerine aktarılmıştır (Emin Nihat Bey, *Müsameret-nâme: Gece Hikâyeleri* [haz. Salih Okumuş], Şile Yayınları, İstanbul 2002). Bu baskının eleştirisi için bkz. Fazıl Gökçek, "Müsameretname Yayınlandı (Mı?)," *İlmi Araştırmalar*, sy. 15, İstanbul 2003, s. 151-160. Ayrıca Emre Erdoğan, *Müsameretname*'den seçme metinleri sadeleştirerek yayınlanmıştır (Emin Nihat Bey, *Gece Hikâyeleri*, [haz. Emre Erdoğan], İstanbul: Parıltı Yay. 2004, 2011).

¹⁶ Giovanni Boccaccio'nun 1348-1351 yılları arasında yazdığı Decameron hikâyeleri on gün boyunca anlatılan yüz öyküden oluşmaktadır. Günde on öykü anlatılır. Hikâyelerde veba salgınından kaçmak için bir araya gelen yedi genç kadınla, üç genç erkek gönülleriince yaşayarak gülüp eğlenmek, aklın sınırları dışına taşmayan zevkler tadabilmek amacıyla önce bir evde, sonra da bir şatoda kalırlar. Cumartesi ve pazar hariç her gün öğleden sonra on kişiden her biri bir öykü anlatır. Öykünün konusunu günün yöneticisi kral ya da kraliçe belirler. Birinci ve dokuzuncu günde ise herkes istediği öyküyü anlatır. Böylece yüz öykü tamamlanmış olur. Mutluluk, gönül yaraları, kadın erkek ilişkileri, çıkar peşinde koşan din adamları hikâyelerde işlenen konulardır.

¹⁷ M. Kayahan Özgül, *Müsameretname*'de anlatılan hikâyeleri Decameron hikâyelerindeki gibi birbiri üzerine kurulu fiktif bir yapıya benzetir.

¹⁸ Pertev Naili Boratov, "Beş uzunca hikâyeden mürekkep külliyyat" olarak nitelendirdiği *Müsameretname*'yi Binbir Gece Hikâyeleri gibi çerçeveli hikâyeler olarak değerlendirir. Bkz. Pertev Naili Boratov, "İlk Romanlarımız", *Folklor ve Edebiyat* (1982), 1. Cilt, İstanbul: Adam Yay., 1982, s. 310. Orhan Okay ise, devrin şartları ve okuma seviyesi açısından bakıldığında, Emin Nihat Bey'in Baccacio'yu okumuş olma ihtimalinin düşük olduğunu belirtir. Bkz. Orhan Okay, *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*, İstanbul: Dergah Yay., 2005, s. 69. *Müsameretname*'yi gerçekçi bir ifadenin ve anlatışın denendiği kitaplardan birisi olarak takdim eden İnci Enginün de buradaki hikâyelerin Binbir Gece

Eserin ilk hikâyesinin sonunda yer alan “İşbu Müsameretname vekâyi’-i sahîhadan olmak üzere ibret-âmiz on adet fıkârâtı hâvî olup...” (Emin Nihat, 1288: 54) ifadesi, aslında kitabın on hikâyeden oluşacak şekilde planlandığını gösterse de hikâyelerin sayısı yedide kalmıştır. Emin Nihat Bey bunun nedenini şöyle açıklar:

İş bu Müsameretname on cilt olmak üzere yedi parça sergüzeştten ibaret olup cüz-i evvelin zeylinde on adet fıkârât gösterilmiş idiyse de üçünün tahrirleri malumları olmak üzere erbâb-ı kalemden bazı zevât-ı fazilet-simât tarafından taahhüd olunmuş idi. Eser-i kemterânemin ikmal ve nâil-i nazar-ı itibar olabilmesi ancak zevât-ı müşârunileyhimin himem-i âli-rakam-ı edîbânelerinden muntazır olduğu halde her nasılsa taahhüdât-ı mebhûseden hiçbirisi keşîde-i sahîfe-i husûl olamaması işbu Müsameretnameyi mahsûl-i hâme-i acz-câmeye münhasır bırakmıştır. Mamafih şu dâire-i acz-bâhirede vakâyi’-i gayr-ı mestûrenin tasvîri dahi nâ-mümkün değilse de gerek tercüme gerek telif olarak kıraathane-i yâdigâra vaz’ olunan âsâr-ı âhire esâtirâne-meâl olanlardan kat’-ı nazar cümlesi bi-hakkın hayret efzâ-yı karîn-i rûzigâr ve Müsameretname ashâb-ı sergüzeştini bile hayrân ve lâl edecek derecelerde muteber ve kıymettârdır. (Emin Nihat, 1292b: 209)

Kısaca Emin Nihat Bey, hikâye anlatmak için söz verenlerin bu vaadini yerine getir(e)medikleri için kitaptaki hikâyelerin sayısının yedide kaldığını, kendisi de o sıralarda yayımlanan bu tarz telif ve tercüme eserleri daha değerli bulduğu için tamamlamaya gerek duymadığını belirtir. Yazının devamında Emin Nihat Bey, bir iki cüzün dışındaki hikâyelerin “kıymetli bahçe mahsulü” gibi “vukuât-ı vataniye” olduğu, dolayısıyla yarım bırakmaya gönlü razı olmadığı için bu şekilde tamamlandığını belirtir. (Emin Nihat, 1292b: 209)

Müsameretname’nin basımı için alınan ruhsatnâmede ise şunlar kayıtlıdır:

Bazı sergüzeşti hâvî kaleme aldığı *Müsameretname* adlı risalenin nef’i ve ziyânı tarafına râci olmak ve matbuattan üç nüshasını Maârif’e vermek şartıyla tab’ına ruhsat i’tâsı Meclis-i Maarif’ten ifade addolunduğundan iş bu ruhsatnâme bi’t-terkîm sâhib-i istidâ mektûbi hâriciye hulefâsından izzetlü Emin Beyefendiye verilmiştir.¹⁹

Müsameretname’nin yayınlanmaya başlamasının hemen ardından Basîret gazetesinde çıkan ilanda, hikâyelerin ortaya çıkış serüveni ve muhtevasına da işaret eden şu açıklama yer alır:

Erbâb-ı dirâyet ve hamiyetten bazı zevâtın gayet garip ve ibret-âmiz sergüzeştlerinden ibaret olmak üzere Müsameretname nâmıyla tab’ ve neşri mutasavver olan risâleden asilzâdegân-ı vatandan Binbaşı-yı merhum Rıfat Bey sergüzeştini hâvî cild-i evvel tab’ olunarak...²⁰

On iki cüzden oluşan ve her cüzünün başında Müsameretname umumi adıyla birlikte bir cüz numarası ve içindeki bölümün adı yazılı olan eserde “Binbaşı Rıfat Bey’in Sergüzeşti”, “Bir Osmanlı Kaptanının Bir İngiliz Kızıyla Vukû Bulan Sergüzeşti” ve “Gerdanlık Hikâyesi” birer cüzden oluşurken, “Kapı Kethüdâsı Behçet Efendi ile Makbule Hanımın Sergüzeşti”, “Vasfî Bey ile Mukaddes Hanımın Sergüzeşti” ve “Faik Bey ile Nûridil Hanımın Sergüzeşti” ikişer cüz, son hikâye olan “İhsan Hanım yahut Atiye Hanımla Uşşâkının Sergüzeşti” ise üç cüz şeklinde yayımlanmıştır. 1872-1875 yılları arasında her biri ayrı ayrı bir kitap olarak basılan ve hacimleri

Masalları’nın içiçe geçmiş şekillerini andırıldığını kaydeder. Bkz. İnci Enginün, *Yeni Türk Edebiyatı: Tanzimattan Cumhuriyete (1839-1923)*, İstanbul: Dergah Yay., 2006, s. 184.

¹⁹ Belgenin altında ruhsatnâmenin alındığı tarih olarak 22 Zilkade 1289, 10 Kânun-ı sani 1288 [22 Ocak 1873] tarihi verilir. Bkz. BOA. MF. MKT. 8-89.

²⁰ *Basiret*, 5 Zilhicce 1289/ 23 Kânun evvel 1288 [4 Ocak 1873], nr. 844, s. 4; ayrıca bkz. Uzun, “Giriş”, s. 16.

yaklaşık elli ile iki yüz sayfa arasında değişen hikâyelerden oluşan Müsameretname'nin Kıbrıs'ta 1892 yılında yeni bir baskısı daha yapılmıştır. (Karakartal, 2012: 523)

Müsameretname'yi "ilk öykü kitabımız" olarak gösterenler (Andaç, 2000: 43-44) olduğu gibi hikâyelerin kısa ya da uzun oluşuna (sayfa sayısına) göre bazılarını hikâyeye bazılarını da roman olarak değerlendirenler de olmuştur. (Uzun, 13) Hatta "müsâmere" kelimesinin etimolojisinden ve "vekâyi'-i sahîhadan olmak üzere ibret-âmiz" anekdotların zikrinden ibaret olduğu gerekçesiyle hikâyeye karakterli metinler olamayacağı da ileri sürülmüştür. (Lekesiz, 2000: 18-27) Ancak eserde yer alan hikâyeler için en önemli özellik olarak "birey"e bakış açısında getirdiği yenilikler olduğu söylenebilir. Çünkü hikâyelerde çizilen kişiler, yüceltilmiş, ulaşılmaz değil, toplumun içinde yaşayan bireylerdir. (Tosun, 2014: 363)

Müsameretname'de yer alan hikâyelerden ilki "Binbaşı Rıfat Bey'in Sergüzeşti"dir. (Emin Nihat, 1288) Hikâyede Rıfat Bey, bahar mevsiminde bir pazar günü Boğaziçi'ne yapacağı gezide, yaşı elli beşten aşağı olmayan, ancak giyimi kuşamıyla ve altın gözlüğüyle ecnebi olduğu hemen farkedilen bir kişi tarafından evine davet edilir. Adam bir iş bahanesiyle yaşları on sekiz, on dokuz ve yirmi iki, yirmi üç civarında olan iki kıızıyla (Emin Nihat, 1288: 18) Rıfat Bey'i evde yalnız bırakır. Hikâyede esas konu da bundan sonra başlar. Büyük kızın da kendi odasına çekilmesiyle Rıfat Bey'le başbaşa kalan küçük kız, Avrupa usulüne uygun olarak misafirine evi gezdirir. Yatak odasında evlilik üzerine sohbet edilir. Ancak kızın evlilik için şartı Rıfat Bey'in Hristiyan olmasıdır. Niçin böyle davrandığını da ablasının yanında Rıfat Bey'e şöyle açıklar: "Biz erbâb-ı dirâyeti tarîk-i Hakk'a davet için ırzını feda eden günahsız melekleriz." (Emin Nihat, 1288: 52) Bu teklife Rıfat Bey büyük tepki vererek oradan ayrılır. Tanpınar, hikâyede işlenen temayı "Garpla münasebetlerimizin az çok derinleştiği bir devrin, hikâyeci muhayyilesine ilk ilham edeceği" (Tanpınar, 2007:290) mevzulardan olması bakımından önemli bulur.

Bu hikâyeye üzerine ilk defa müstakil bir makale kaleme almış olan Mehmet Kaplan, bunu eski hikâyelerden ayıran ve "Batılı hikâyeye tarzı"na yaklaştıran birçok özellikleri olduğuna işaret ederek, hikâyenin "dinî, efsanevî ve ulvî bir havadan uzak olması", günlük hayatta yaşanabilecek bir olayı anlatması, Rıfat Bey'in eğitilmiş bir kişi olarak binbaşı olmasına rağmen "ne gazi, ne velî, ne de aşık" tipi olmayıp, bugün de rastlanabilecek, nefesine kapılmaktan kendisini alamamakla beraber dinî veya millî kıymetler bahis konusu olunca aklını başına toplayarak iradesini kullanan bir subay" olması, "vakanın ve kahramanın gerçeğe benzer oluşu gibi yönlerden eski hikâyelerden tamamen ayrıldığını söyler. (Kaplan, 1966: 15) Özellikle kızlarının babasının giyim ve kuşamıyla genişçe tasvir edilmesinin Eski edebiyatımızda eşyaya bu kadar dikkat edilmediği hatırlatılarak, hikâyenin başından sonuna kadar meraklı bir "müşahede" ve "keşif" prensibine göre kurulduğuna dikkat çeker. Dolayısıyla Tanzimat'tan sonra ortaya çıkan Doğu-Batı karşılaştırmasının çeşitli yönlerden işlendiği ilk örneklerden olması açısından da bu hikâyeye önemlidir. Vapurda karşılaşılan yabancıların fiziksel özelliklerinin canlı olarak tasviri, ailenin serbestliği, kızların eve gelen yabancı bir erkekle sıcak ilişkileri gibi bakımlardan dönemine göre yeni ve dikkat çekicidir.

İkinci hikâyeye, Kapı Kethüdası Behçet Efendi ile Makbule Hanımın Sergüzeşti'dir.²¹ Tanpınar'ın "Emin Nihat Bey'de ilk rastladığımız İmparatorluktur. Sanki İmparatorluğu sayar. Bosna'dan Arabistan'a kadar uzanan bir coğrafyadır." (Tanpınar, 2002:280) dediği hikâyelerden birisi bu hikâyedir. Bosna, Girit ve İstanbul gibi yerlerde şekillenen hikâyenin esas konusunu aşk oluşturur. Burada ele alınan aşk, Eski edebiyatımızda sıkça işlenen Leyla vü Mecnun hikâyesinin izleri belirgindir. Behçet Efendi ile Makbule Hanım daha Sıbyan mektebindeki okul sıralarında birbirine aşık olurlar. (Emin Nihat, 1289a: 2-3) İki aşık nişanlanmalarına rağmen çeşitli

²¹ "Kapı Kethüdası Behçet Efendi ile Makbule Hanımın Sergüzeşti", Müsameretname (Cüz: II ve III), 15 Mart 1289 /27 Mart 1873, (64+80) 144 s.

sebeplerin araya girmesiyle evlilikleri uzar ve gerçekleşmez. Makbule Hanım ailesinin zoruyla başkasıyla evlenir. Girit'ten Bosna'ya kaçan Behçet Efendi, burada Bosna valisiyle tanışır. Vali'nin yanında katip olarak işe başlayan Behçet Efendi, bütün olanları ona anlatır. Valinin yardımıyla iki aşık evlenir; ancak Makbule Hanım çok geçmeden vefat eder. Behçet Efendi ise bu aşkına sadık kalır.

Hikâyede Behçet Efendi'nin kendi kendine konuşması, Eski edebiyatta sıkça kullanılan rüyaya inanma ve onu yorumlamanın, sorgulanır olması, rüyaya inanma yerine aklın öne çıkarılması gibi yönlerden önemlidir. Nitekim kendisini peri olarak tanıtan Makbule Hanım'a Behçet Efendi, "Ben bu sözlerden biraz şüphe etmekten de halî olamadımsa da ruhanîlerin benî beşere bu derecelerde kesb-i münasebet ve izhar-ı muhabbet ve mecburiyet edebilmelerini de bir türlü daire-i akıl ve itimada kabul ettiremediğimden" (Çağın-Gökçek: 2003: 95-96) şeklinde cevap verir.

Üçüncü hikâye, Bir Osmanlı Kaptanının Bir İngiliz Kızıyla Vuku Bulan Sergüzeşti²² adını taşır. Müsamere-name'de yer alan yedi hikâye içerisinde Binbaşı Rifat Bey'in sergüzeştinden sonra tek cüzden oluşan hikâye; Doğu-Batı medeniyet algısının işlendiği ikinci, mekanı Avrupa'da geçen ilk hikâyedir. Ayrıca bu hikâyenin baş kahramanı Nacit Bey, Türk hikâye ve romanında eğitim için Avrupa'ya giden ilk örnektir. (Koçak, 2013: 497-509; Kuşçu, 2014: 773-781) Mühendislik eğitiminden sonra kendisini geliştirmek için İngiltere'ye giden Nacit Bey, burada İngilizce ve edebiyat dersleri aldığı Hocası Mr Havel'in kızı Elizabet'le tanışır ve aşık olur. Nacit Bey staj için on sekiz aylık bir Hindistan yolculuğuna çıkar. Bu yolculukta gemi kaptanının kızı Flaver'in yakın ilgisine rağmen, döndükten sonra Elizabet'le evlenir. Nacit Bey ülkesine hizmet için dönmesi istenen bir mektup aldığı zaman, Elizabet'in de onayıyla İstanbul'a döner. Daha sonra Elizabet'ten gelen bir mektupla bir erkek çocuğunun olduğunu, ancak doğumdan birkaç gün sonra öldüğünü öğrenir. Çocuğunun hristiyan olarak defnedilmesi Nacit Bey'de dinî bilinçlenmeyi sağlar. Neticede din ve adet uyuşması olmadığı için evlilik yürüyememiştir. (Okay, 2005: 101) Bundan sonra Nacit Bey İngiltere'ye geri dönmeyi düşünmez. Bu hikâyesinin konusunun o dönemde İngiliz kızlarıyla evlenen bahriyeli subaylardan mülhem olabileceği de dile getirilmiştir. (Enginün, 2006:187)

Doğu-Batı medeniyet anlayışının farklı açılardan değerlendirildiği hikâyede eğitim için ilk defa Avrupa'ya öğrenci gönderilmesi, bir Avrupa şehri olarak Londra'nın cadde ve sokaklarıyla tasvir edilmesi, Avrupalı bir kadına aşık olma ve devamında evliliğin gerçekleşmesi, Avrupalıların Türklere bakış açılarındaki yanlış telakkilerin dile getirilmesi gibi yönlerden oldukça farklı bir hikâyedir.

Tanpınar, Emin Nihat Bey eserinde "Garpla münasebetlerimizin az çok derinleştiği bir devrin, hikâyeci muhayyilesine ilk ilham edeceği şeyler olan iki mevzuu da kaçırmamıştır." (Tanpınar, 2007: 266) der ve bu iki mevzudan ilkinin Müslümanları Hristiyan etmeye çalışan bir Avrupalı kadının çapraşık oyunlarından bir Türk gencinin son anda kurtulması, ikincisinin de İngiltere'de tahsili esnasında bir İngiliz kızıyla yakın dostluk kuran bir Türk kaptanının başından geçenlerdir. Türk gençlerinin Hristiyanlaştırılmak istenmesinin o dönem için toplum hayatına yavaş yavaş girmeye başlayan ve aile felaketlerine sebep olan Beyoğlu hayatının bir yansıması olarak değerlendiren Tanpınar, ikinci hikâyenin orijinal tarafının "Türk hikâyesi memleket dışına çıkar; fakat ne kadar gözleri kapalı olarak! Ne Londra Londra'dır, ne İngiltere İngiltere." (Tanpınar, 2007: 267) Tanpınar, bu hikâyenin ilk defa Osmanlı memleketi dışına çıkması açısından önemli bulurken, çizilen Londra'nın ve İngiltere'nin gerçekten uzak olarak tasvir edildiğini aktarır.

²² "Bir Osmanlı Kaptanının Bir İngiliz Kızıyla Vuku Bulan Sergüzeşti", Müsamere-name (Cüz: IV), 21 Temmuz 1289 /2 Ağustos 1873, 100 s.

Bu görüşün aksine, İngiltere ve Londra tasvirinin bu eserde ilk defa gündeme gelmesi gibi yönlerden düşünüldüğünde oldukça başarılı da bulunmuştur. (Okay, 2005: 103) Londra ile ilgili *Müsameretname*'de yer alan şu tasvirler bu dönemde Avrupa'yı yakından gören Namık Kemal gibi isimlerin eserlerindeki tasvirlerle benzer.

"Evvela Haystrit'te büyük gazonun balkonuna çıkıp o gayet nezaretli ve müferrih nezaretgahta bir müddet aram ile nenhaca bir hayli musahabet eyledik... Haystrit bulunduğumuz Porsmis tersanesine en yakın olan denize nazır bir mahal olup güzel bir çarşısı vardır ki ağır ve temiz lokantalar ve pek nefis hoteller ve gayet müzeyyen gazonlar ve güzel bahçeler mevcuttur. Orada çalgılar ve sair her türlü eğlenceler eksik olmaz..." (Emin Nihat, 1289b: 13-14)

Ancak Tanpınar, hikâyede Batılı bir ailenin ele alınması, örf ayrılığı, dış alem tasviri, kızın babası ve akrabalarının hikâyeye girmesi, portrelerinin çizilmesinin edebiyatımızda başlangıç sayılabilecek şeyler olarak görür. (Tanpınar, 2007: 267)

Orhan Okay, günümüze kadar uzanan en çarpıcı konulardan birisi olarak addettiği, Doğu-Batı çatışması, kültürel değer yargılarının farklılığı gibi yönleriyle "Binbaşı Rıfat Bey'in Sergüzeşti", ve "Bir Osmanlı Kapudanının Bir İngiliz Kızıyla Vuku bulan Sergüzeşti" iki hikâyeyi ayrı bir yere koyar. (Okay, 2005: 69) Eserin, "eski ile yeninin birçok bakımdan yanyana bulunuşunun ilk dikkate değer örneklerini sunmaktadır". (Okay, 2005: 101) Burada dikkat çekilebilecek bir husus Nacit Bey'in Avrupalı'ya hayranlık duyması, onların yaşayışları karşısında aşağılık duygusu içerisinde olmasıdır.

"... karaya çıktıkça gazino ve tiyatrolarda cabeca cezire-nişin olan İngiltere sühenvaranıyla görüştükçe onları bahriyelilerden pek başka bulur ve lisanlarındaki şive ve nezakete mail ve meftun olurdum." (Emin Nihat, 1289b: 3)

Nacit Bey, İngilizlerin sadece şive ve nezaketlerine değil, onların nizam duygularına da hayrandır. Çünkü Doğu-Batı medeniyeti arasındaki esas farklardan birisi nizam duygusuyla beraber, zaman kavramıdır. Hikâye kahramanı Nacit Bey, Londra'da Avrupalıların derslere giriş çıkış saatlerindeki dakik olmalarına hayran kalır. Zaman kavramı bir Doğulu için belki de ilk defa bir anlam ifade eder. (Okay, 2005: 102) Gerek ilk hikâyede Bin Başı Rıfat Bey'in Boğaziçi'nde karşılaştığı İngiliz ailenin kızlarının serbestliği, gerekse Nacit Bey'in İngiltere'de tanıştığı Mister Havel'ın kızının serbest tavırları ve hatta babalarının kızlarına karşı oldukça müsamahalı davranmaları ilk örneklerdendir. Boğaziçi'ndeki İngiliz baba, Rıfat Bey'i kızlarıyla başbaşa bırakırken, hatta evin içinde büyük olan kız, küçük kız kardeşini Rıfat Bey'le başbaşa bırakırken, İngiltere'de Nacit Bey'i de Mister Havel kızıyla rahat bırakacak, İngiltere'de beraber gezmelerinden memnun olacaktır.

Müsameretname'nin dördüncü hikâyesi *Gerdanlık*'tır. (Emin Nihat, 1290a) Hikâyenin başındaki açıklamalarda Ermeni harfleriyle basılmış Türkçe bir kitaptan "bilâ-tağyir aynen tahrir ve tensihiyle" (Emin Nihat, 1290a: 2-3) esere dahil edildiği belirtilir. Alexandre Dumas'ın Kraliçenin Gerdanlığı hikâyesinin kurgusuna dayanan hikâye²³ (Özön, 1930:429) kendine özgü söyleyiş özellikleriyle anlatılır. Hikâyenin konusunu Fransız kralı XVII. Lui'nin Avusturya imparatoriçesinin kızı olan eşi Mari Antuanet için yapılan gerdanlık üzerinden oynanan oyunlar anlatılır. 18. yüzyıl Fransasıyla beraber, kraliyet ailesi, dönemin sosyal ve ekonomik hayatı hakkında bilgiler verilir. Hikâyede fettanlığıyla öne çıkan Madam Dö Lamot'un kraliçenin adını kullanarak bir gerdanlık yaptırması ve onun etrafında gelişen entrikalar yer alır.

²³ İlk romancılar arasında *Müsameretname* adı altında bir dizi hikâye yazan isim olarak Emin Nihat Bey'i de zikreden Mustafa Nihat Özön, onun hikâyeleri arasında "Alexandre Duma'dan tercüme dilmiş *Kraliçenin Gerdanlığı* hikâyesi de vardır" bilgisini verir.

Beşinci hikâye: Vasfî Bey ile Mukaddes Hanımın Sergüzeşti adını taşır.²⁴ (Çağın, 2003: 18) İki cüz halinde yayımlanan hikâyede Tanzimat döneminin temel meselelerinden birisi olan gençlerin aileleri tarafından zorla evlendirilmesinin yol açtığı sorunlar dile getirilir. Vasfî Bey ile Mukaddes Hanım daha mektepte iken birbiriyle tanışır ve aşık olurlar. Bundan sonra iki sevgilinin evlenmesine hem aileler hem de başka sebeplerin araya girmesiyle zaman uzar. Ancak hikâyenin sonunda iki aşık evlenir.²⁵ Tanzimat dönemi roman ve hikâyelerinde olayların cereyan ettiği yer, Çamlıca Tepesi'dir. Ancak bu hikâyede Vasfî Bey sevgilisi Mukaddes Hanım'ı görebilmek için tatil günleri Kâğıthane'ye gider. Hikâyede Divan Edebiyatı'nda on sekiz ve on dokuzuncu yüz yılda sıkça kullanılan Kâğıthane mesiresinin yanı sıra, "Mukaddes Hanım daha on iki yaşında olduğu halde bir duhter-i peri-peyker ve hüsn-i dıllarası hakikaten nazar-ı dikkati celb eylerdi." (Emin Nihat, 1290b: 4) gibi tasvirlerde Eski edebiyatın kalıpları kullanılır. Hikâyede kadın tasviri yapılırken rüzgâr nedeniyle vücuda yapışan çarşafın belli ettiği vücut hatlarından bahsedilmesi de gerçekliğe yaklaşma bakımından önemlidir. (Aydın, 2008:105)

Faik Bey ile Nuridil Hanımın Sergüzeşti adlı altıncı hikâye iki cüzden oluşur.²⁶ Tanzimat edebiyatında sıkça işlenen esaret ve kölelik meselesinin ele alındığı hikâyede Kafkaslardan İstanbul'a getirilen çocuk yaştaki kişilerin bundan sonraki macerası ve ilginç tesadüflerle şekillenen hayatları anlatılır. Ancak hikâyelerdeki tesadüfler kurguyu zayıflatır. (Çağın, 2003: 21)

Müsameretname'nin son hikâyesi İhsan Hanım yahut Atiye Hanımla Uşşakının Sergüzeşti²⁷ adını taşır ve üç cüzden oluşur. Genel olarak evlilik kurumunun işlendiği hikâyede, çocukken kaçırılan Atiye'nin daha sonra İhsan Hanım olarak adının değiştirilerek büyütülmesi, sık sık kılık kıyafet satın almak, eğlenmek amacıyla Beyoğlu gezisine çıkması işlenir. Başta mutlu bir evlilik yapan İhsan Hanım, kocasının ihanetiyle kocasından boşanır. İhsan Hanım hikâyenin sonunda kendisini gerçekten seven birisiyle evlenir. Bu hikâye, eğlence, alış veriş yeri olarak Beyoğlu'nun yer alması, İhsan Hanımın bir kadın olarak kendisine ihanet eden eşinden boşanmak için dava açması ve boşanması, boşanma davasında kanıt olarak fotoğraf ve fotomontajdan bahsedilmesi gibi pek çok yönden farklılıklar içeren bir hikâyedir. (Enginün, 2006: 186)

Müsameretname'nin ilk üç hikâyesinden ikisinin (*Binbaşı Rıfat Bey'in Sergüzeşti* ve *Bir Osmanlı Kaptanının Bir İngiliz Kızıyla Vuku Bulan Sergüzeşti*) konusunun yeni bir anlayış olarak Doğu-Batı karşılaştırması, çatışması eksenini etrafında kurulmuş olması, çizilen tasvir ve mekanların gerçeğe yaklaşılmaması gibi yönlerden eserin devri için ayrı bir yere konulmasını sağlar. *Müsameretname* bir bütün olarak değerlendirildiği zaman eski geleneğe yaslanan bir türün devamı olarak yorumlamak zordur.

Müsameretname'de yer alan ve kısmen eski geleneğe bağlanabileceği düşünülen hikâyelerin iki ya da üç cüzden oluşurken, Batılı anlayışı yansıtan iki hikâyenin tek birer cüzden oluşması da ayrıca dikkat çekici bir nokta olmalıdır. Bir başka açı da yedi hikâyeden oluşan eserdeki ilk hikâyenin Doğu-Batı karşılaştırması/çatışması üzerine kurulu olmasıdır. (İleri, 1973:

²⁴ Emin Nihat Bey, "Vasfî Bey ile Mukaddes Hanımın Sergüzeşti", *Müsameretname* (VI ve VII. cüzler), (Cüz: VI), 9 Şevval 1290 [30 Kasım 1873], 64 s.; (Cüz VII, 25 Şevval 1290 [16 Aralık 1873], 67 s.

²⁵ *Müsameretname*'de yer alan hikâyeleri değerlendiren Sebhattin Çağın, bu hikâyede işlenen konularla bir yandan yazarın *Kapı Kethüdası Behçet Efendi ile Makbule Hanımın Sergüzeşti* hikâyesi arasında, diğer yandan *Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat* romanı arasındaki benzerliğe dikkat çeker.

²⁶ Emin Nihat Bey, "Faik Bey ile Nuridil Hanımın Sergüzeşti", *Müsameretname* (VIII-IX. cüzler), (Cüz: VIII), 15 Muharrem 1292 [21 Şubat 1875], 92 s.; (Cüz: IX), 15 Safer 1292 [23 Mart 1875], 104 s.

²⁷ Emin Nihat Bey, "İhsan Hanım yahut Atiye Hanımla Uşşakının Sergüzeşti", *Müsameretname* (X-XII. cüzler), (Cüz: X), 21 Şaban 1292, [22 Eylül 1875], 64 s.; (Cüz: XI, 4 Ramazan 1292 [4 Ekim 1875], (65-128 s.) 63 s.; (Cüz: XII), 25 Ramazan 1292 [25 Ekim 1875], (129-216 s.) 87 s.

3)²⁸ Her ne kadar bu hikâyede mekan İstanbul olsa da yabancı bir ailenin işlenmesi bu ailenin kendi içindeki bağları, serbest tavırlar, batılı anlamda kadın erkek ilişkilerinin rahatlığı ilk defa yansıyan örnekler olması açısından ayrıca dikkat çekilmesi gereken noktalardır.

Hikâyelerde yer yer divan edebiyatı tarzı süslü ve ağdalı, bazen de halk hikâyelerinin diline yaklaşan bir dil kullanılmış (Kudret, 1987: 24), atasözleri ve deyimlere yer verilmiştir. (Aras, 2006:185-186; Çağın, 2003: 9-22; Aydın, 2008: 98-117) Kısaca Müsameretname yukarıda bahsedilen özellikleriyle geleneksel öyküleme biçiminden ayrılışın ilk örneklerindendir. (Gündüz, 2009: 769)

3. Emin Nihat Bey'in Çıkardığı Mecmua: *Asar-ı Perakende*

Bugüne kadar Emin Nihat Bey'in *Müsameretname* ve yukarıda bilgi verdiğimiz makaleleri dışında başka bir eserinin var olup olmadığı konusunda bilgi sahibi değildik. Aslında oğlu Ahmet Arif Paşa'nın babasının hatıralarından hareketle, onun "... Üsküdar'da geceleri sabahlara kadar işgâl-i zihin ve fikr ederek yazı yazmakla..." (İleri, 2009) meşgul olduğu yönündeki ifadesi, Emin Nihat'ın başka yazılarının ya da eserlerinin olabileceğini düşündürmektedir. Nitekim Emin Nihat Bey'in 4 Mart 1873 (4 Muharrem 1290) tarihinde *Asar-ı Perakende*²⁹ isimli bir "risâle" için ruhsatname aldığı belgelerde kayıtlıdır:

Mektubî-i hâricî hulefâsından Emin Nihat Bey'in *Asar-ı Perakende* namıyla tertîb eylediği risâle Meclis-i Maârif'te muâyene olunduktan derûnunda mâni-'i tab' u neşr bir şey bulunmadığı cihetle üçer nüshasını ba'de't-tab' cânibü Maârif'e itâ eylemek ve cem' eyleyeceği diğer âsar müsveddesini yine Dâire-i Maârif'e irâe etmek kâr ü zarârı tarafına ait olarak istediği matbaada tab' ettirmek şartıyla vukû bulan istidâsına mebnî iş bu ruhsatnâme itâ kılındı.³⁰

Belgelerde bir "risâle" olarak kaydedilmesine rağmen *Asar-ı Perakende* 1290 (1873-1874) yıllarında yayın hayatına başlamış ve dört sayı devam etmiş bir dergidir.³¹ Kapak sayfasında "Edebiyat, fen, terâcim-i ahvâl, letâif vesâir âsâr-ı nâfiayı câmîdir" açıklamasının yanı sıra şu bilgiler yer alır: "Eser: Erbâb-ı kalemden mürekkebe bir heyet tarafından İstanbul'da çıkartılan mecmuanın imtiyaz sahibi Emin Nihat'tır." Basiret matbaasında basılan mecmuanın sayıları 24 sayfa şeklindedir. Ancak sayılar değiştiği halde sayfa sayısı birden itibaren değişmeden devam eder. Derginin tamamı 96 sayfadır. İlk sayının "Mukaddime" başlıklı yazısında mecmuanın çıkış amacı açıklanırken, 19. yüzyılda en çok kullanılan "maârif" ve "terakkî" kavramlarına vurgu yapılarak, bu mecmuanın da bu doğrultuda hizmet edeceği ifade edilir:

²⁸ Tanzimat Edebiyatının ilk öykücülerinin Şark hikâye geleneğinden kopmadığını ifade eden Selim İleri, *Müsameretname*'nin üçüncü hikâyesi "Bir Osmanlı Kaptanının İngiliz Kızıyla Vuku Bulan Sergüzeşti" hikâyesi için Doğu-Batı sorunsalına yaklaşmayı deneyerek "ilk çatışmaları" haber verdiğini söyler.

²⁹ *Asar-ı Perakende*'nin tespit edilen dört sayısı İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığında mevcuttur ve BEL_Osm_O/259 numarada kayıtlıdır.

³⁰ BÖA. MF.MKT 9-36. Aynı tarihli bir başka belgede de "Mektubî-i Hâriciye Odası hulefâsından Emin Nihat Bey'in *Asar-ı Perakende* isminde hazırladığı risâleye ilave edeceği maddeler olduğundan kontrol için göstermek şartıyla istediği matbaada basılmasına ruhsatnâme verildiği" kaydedilir. Bkz. BÖA. MF.MKT 9-39.

³¹ Hasan Duman'ın süreli yayınlar kataloğunda *Asar-ı Perakende* için "süresi belirsiz" kaydıyla beraber 2 sayı çıktığı bilgisi vardır (bkz. Hasan Duman, *Osmanlı-Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri (1828-1928)*, Ankara: Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, 2000, s. 147). Nurcan Şen de *Asar-ı Perakende* hakkında şu bilgiyi verir: "1902 yılında İstanbul'da yayın hayatına giren mecmuanın imtiyaz sahibi Emin Nihat olup iki sayısına ulaşılabilmiştir" (bkz. Nurcan Şen, "Tanzimat Devri Periyodikleri ve Dergicilik", *Gazi Türkiyat*, sy. 5, Güz 2009, s. 385). Şen, 1290 tarihini sehven 1902 olarak yazmış olmalıdır; çünkü mecmuanın hem katalog kayıtlarında hem de kapak sayfalarında 1290 tarihi yazılıdır. Bizim tespitlerimize göre *Asar-ı Perakende* mecmuası 2 değil 4 sayı yayınlanmıştır. İlk sayıda ay ismi verilmeden sadece 1290 (1873) tarihi kaydedilmiş, son sayıda ise Rebülevvel 1290 (Nisan/Mayıs 1873) tarihi kayıtlıdır.

Şu on senenin son üç beş senesi içinde maârif ve ilmiyemiz az terakkî mi gösterdi? Az eser mi vücuda geldi? Tercüme ve te'lîf olarak ilmî, edebî çıkan âsâr sayılsa adetçe iki yüzü mütecâvizdir. İşte zamanımızın maârifçe rağbet ve iltifâtı bize de o yolda bir eser-i nâciz göstermeye mûcib-i şevk oldu.³²

Devamında, mecmuanın adından da anlaşılacağı gibi “ilmî, edebî, hikemî, siyasî her nev' âsârı câmi olacak ve buna uygun olarak yazı gönderenlerin yazıları da memnuniyetle yayınlanacaktır.” denilmektedir.

Mecmuada yazısı bulunan isimler arasında Reşat Bey, Dîvân-ı Hümâyûn Kalemi Hulefâsından İsmet, Üsküdarlı Süleyman Beyefendi gibi şairler vardır. Emin Nihat'ın yanı sıra İbrahim Şâkir, Yusuf Neyyir, Mehmet Şevket, Râsim Efendi ve Mahmut Ekrem Bey [Recâizâde] de yazarlar arasındadır. Recâizâde Mahmut Ekrem'in hem tercüme hem telif yazıları vardır.³³ Mecmuada balık yağının faydaları, hazım meselesi gibi sağlıkla ilgili makalelere de yer verilmiştir. (Yusuf Neyyir Bey, 1290: 19-21) Son sayıda “Nil Kalesi” unvanlı “feci bir tiyatro” eserinin tercümesi yayınlamaya başlanmışsa da yazının sonundaki “mâ ba'dı var” ifadesinden anlaşıldığı kadarıyla, mecmuayla beraber bu tefrika da yarıda kalmıştır. Emin Nihat Bey'in *Asar-ı Perakende*'nin başında bulunan kişi olduğu, ruhsatnâmeden anlaşıldığı gibi mecmuada yayımlanan bir mektuptan da anlaşılmaktadır. “Bir zat tarafından” duyurusuyla “Mektup: Biraderim Emin Nihad Beyefendiye” başlıklı yazıda Emin Nihat Bey'in ismi açık olarak zikredilir. “R. Z.” rumuzuyla mecmuaya gönderilen mektupta, bundan otuz kırk sene evvel bir biçare kız tarafından kendi el yazısıyla sevgilisine yazdığı mektubun ibret olması için *Asar-ı Perakende* de yayınlamak üzere gönderildiği açıklanmaktadır.³⁴ Bu açıklamanın hemen devamında gönderilen bu mektup “Vedânâme” başlığıyla yayımlanır.³⁵

Sonuç olarak Sultan Abdülmecit ve Sultan Abdülaziz'e kurenâlık hizmetinde bulunan ve *Müsameretname* yazarı olarak bilinen Emin Nihat Bey'in bugüne kadar edebiyat tarihlerinde ve ansiklopedilerde hak ettiği yeri bulamadığı anlaşılmaktadır. Eski geleneğe dayanan bazı özellikler gösterse de, Batılı anlamda modern hikâye ve roman türünün ortaya çıkış dönemi eserlerinden birisi sayılabilecek *Müsameretname*'yi kaleme almış olması bile önemlidir. Doğu-Batı konularının ele alınması; Türk hikâye ve romanının Osmanlı sınırları dışına, yani Avrupa'ya taşınması; ilk defa bir hikâye kahramanının, daha sonraki örneklerle ilham verecek şekilde, eğitim için Avrupa'ya gönderilmesi; Avrupa tasvirleri, kadın erkek ilişkileri, evlilik meseleleri, esaret ve kölelik gibi Tanzimat döneminde sıkça işlenecek konulara yer verilmesi bu eseri önemli hale getirmektedir. Yine Emin Nihat'ın *Revnak*'ta yer alan makalelerinde İspanya'daki boğa güreşleri, yabanî hayvan avcılığı gibi ilginç sayılabilecek konuları kaleme alması dikkat çekicidir. Emin Nihat Bey'in *Asar-ı Perakende* adlı bir mecmuanın imtiyazını alan ve bu dergiyi yayımlayan kişi olduğu bilgisine ise bugüne kadar sahip değildik. Yusuf Neyyir Bey'in *Gülzâr-ı Hayâl* adlı eserine, kendisiyle beraber takriz yazan Tanzimat Edebiyatının önemli simalarından Recaizade Mahmut Ekrem'le *Asar-ı Perakende*'de beraber olması, onunla olan yakın arkadaşlığının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Genç sayılabilecek bir zamanda, kırk iki yaşında vefat eden Emin Nihat Bey, yedi hikâyeden oluşan ve gelenekten modernliğe geçiş dönemi eserlerinden birisi olarak adlandırılan *Müsameretname* adlı eseri ve makaleleriyle üzerinde dikkatle durulması gereken yazarlardan birisidir.

³² *Asar-ı Perakende*, nr. 1, s. 3.

³³ Mahmut Ekrem'in “M(im) E(elif)” kısaltmasıyla yaptığı tercümenin tefrikası dışında “Bahâriyye” başlıklı yazıları da vardır. Bkz. *Asar-ı Perakende*, nr. 2., s. 35-36.

³⁴ *Asar-ı Perakende*, nr. 2, s. 28.

³⁵ “Vedânâme”, *Asar-ı Perakende*, nr. 2, s. 30-31.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/12 Summer 2015

KAYNAKÇA

- Abdülhalim Memduh (1889/1306), *Târîh-i Edebiyât-ı Osmâniye* (nşr. Ohanes Ferid), İstanbul: Mahmud Bey Matbaası; (haz. Özcan Aygün), İstanbul: Kriter Yayınevi, 2012.
- ANDAÇ, Feridun (2000), *Edebiyatımızın Yol Haritası*, İstanbul: Can Yay.
- ARAS, Yasemin (2006), “Bir Hikâye olarak Emin Nihat Bey’in Müsameretnamesi üzerine Bir İnceleme”, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- AYDIN, Hilal (2008), “19. Yüzyıl Osmanlı-Türk Edebiyatında Öykü”, Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Basiret*, 5 Zilhicce 1289/ 23 Kânun evvel 1288 [4 Ocak 1873], nr. 844, s. 4
- BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ (BOA), Bâb-ı Âli Evrak Odası
- BOA. BEO. 1579-118410.
- BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ (BOA) , Dahiliye Nezareti Sicill-i Ahvâl Defterleri
- BOA. DH. SAİD 42-99.
- BOA. DH. SAİD 148-269
- BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ (BOA), Şura-yı Devlet
- BOA. ŞD. 1076-20.
- BOA. ŞD. 1076-20.
- BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ (BOA), Maarif Nezareti Mektubi Kalemî
- BOA. MF. MKT. 8-89.
- BOA. MF. MKT 9-36.
- BOA. MF. MKT 9-39.
- BOCCACCIO, Giovanni (1998), *Decameron* (çev. Rekin Teksoy), İstanbul: Oğlak Yay.
- BORATAV, Pertev Naili (1982), “İlk Romanlarımız”, *Folklor ve Edebiyat*, 1. Cilt, İstanbul: Adam Yay.
- Bursalı Mehmet Tahir Efendi (1333), *Osmanlı Müellifleri*, I-III, İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- BÜYÜKARMAN, A. D. (2009), “Edebiyat Tarihimizde Dergiler ve Revnak Mecmuası”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume, 4/8, Fall 2009, p. 777-791, ANKARA-TURKEY.
- ÇAĞIN, Sabahattin (2003), “Müsameretname’ye Dair”; Emin Nihat, *Müsameretname* (çev. Sabahattin Çağın; Fazıl Gökçek), İstanbul: Özgür Yay., 2003, s. 9-22.
- ÇAĞIN, Sabahattin (2006), “Soğuk Kış Gecelerinden Gelen Müsameretname”, *Eşik Cini*, sy. 2, Mart-Nisan 2006, s. 102-103.
- DAŞÇIOĞLU, Y. , KOÇ, O. “Batı Tarzı Türk Hikâyesinin Doğuşu ve Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Ana Temalar”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/1-1 Winter, s.799-900, ISSN: 1308-2140,

- www.turkishstudies.net, Doi Number :<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.567> , ANKARA-TURKEY.
- DİLMEN, İbrahim Necmi (1942), *Tanzimat Edebiyatı Tarihi Notları*, Ankara: Alaeddin Kral Basımevi.
- DUMAN, Hasan (2000), *Osmanlı-Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri (1828-1928)*, Ankara: Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı.
- Emin Nihat Bey (1288), “Binbaşı Rıfat Bey’in Sergüzeşti”, *Müsameretname* (Cüz: I), İstanbul: Ahmet Midhat Efendi Matbaası.
- Emin Nihat Bey(1289a), “Kapı Kethüdası Behçet Efendi ile Makbule Hanım’ın Sergüzeşti” *Müsameretname* (Cüz: II-III), İstanbul: Hacı Mustafa Efendi Matbaası.
- Emin Nihat Bey (1289b), “Bir Osmanlı Kaptanının Bir İngiliz Kızıyla Vuku Bulan Sergüzeşti”, *Müsameretname* (Cüz: IV), İstanbul: Hacı Mustafa Efendi Matbaası.
- Emin Nihat Bey (1290a), “Gerdanlık Hikâyesi”, *Müsameretname* (Cüz: V), İstanbul: Hacı Mustafa Efendi Matbaası.
- Emin Nihat Bey (1290b), “Vasfı Bey İle Mukaddes Hanım’ın Sergüzeşti”, *Müsameretname* (Cüz: VI-VII), İstanbul: Hacı Mustafa Efendi Matbaası.
- Emin Nihat Bey (1292a), “Faik Bey ile Nuridil Hanım’ın Sergüzeşti”, *Müsameretname* (Cüz: VIII-IX), İstanbul: Hacı Mustafa Efendi Matbaası.
- Emin Nihat Bey (1292b), “İhsan Hanım Yahut Atiye Hanım’la Uşşakının Sergüzeşti”, *Müsameretname* (Cüz: X-XII), İstanbul: Tasvîr-i Efkâr Matbaası.
- Emin Nihat, *Müsameretname* (haz. Sabahattin Çağın ve Fazıl Gökçek), İstanbul: Özgür Yay. 2003; *Gece Hikâyeleri: Müsameretname* (haz. M. İsmet Uzun), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul [t.y.]; *Müsâmeret-nâme: Gece Hikâyeleri* (haz. Salih Okumuş), İstanbul: Şule Yay., 2002; *Gece Hikâyeleri* (haz. Emre Erdoğan), İstanbul: Parıltı Yay. 2004, 2011.
- Emin Nihat Beyefendi (1290c), “İspanya Canavarları”, *Revnak*, nr. 3, s. 34-43.
- Emin Nihat Beyefendi (1290d), “Teshir-i Behayim”, *Revnak*, nr. 4, s. 50-56.
- ENGİNÜN, İnci (2006), *Yeni Türk Edebiyatı: Tanzimattan Cumhuriyete (1839-1923)*, İstanbul: Dergâh Yay.
- GÖKALP, G. Gonca (1999), “Osmanlı-Türk Romanının Başlangıcında Beş Eser”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Osmanlı’nın 700. Yılı Özel Sayısı, Ekim 1999, s. 185-202.
- GÖKÇEK, Fazıl (2003), “*Müsameretname* Yayımlandı (Mı?)”, *İlmî Araştırmalar*, sy. 15, İstanbul 2003, s. 151-160.
- GÜNDÜZ, O. (2009), “Geleneksel Anlatma Formlarından Çağdaş Romana”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/1-1 Winter, s. 763-798, ISSN: 1308-2140 , www.turkishstudies.net, Doi Number :<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.566>, ANKARA-TURKEY.
- İLİRİ, Selim (1975), “Türk Öykücülüğünün Genel Çizgileri”, *Türk Dili*, Türk Öykücülüğü Özel Sayısı, sy. 286, Temmuz 1975, s. 2-20.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/12 Summer 2015

- İLERİ, Selim (2009), "Müsameretname'nin Bilinmeyen Yazarı", *Zaman Gazetesi*, 04 Nisan 2009, Cumartesi.
- KAPLAN, Mehmet (1966), "Hikâye Tahlilleri: Bin Başı Rıfat Bey'in Sergüzeşti", *Yol*, 23 Şubat 1966, s. 15.
- KAPLAN, Mehmet vd. (1994), "Müsameretname'den Rıfat Bey'in Sergüzeşti", *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi III*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yay, s.31-50.
- KARAKARTAL, Oğuz; Harid Fedai ve Abdullah Aktaş ile birlikte (2012), "Türk (Kıbrıs'ta Türk Dili ve Edebiyatı / Edebiyat)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., XLI, 522-525.
- KOÇAK, Ahmet (2013), *Türk Romanında Avrupa*, İstanbul: Kitabevi Yay.
- KUDRET, Cevdet (1987), *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- KUŞÇU, N.K. (2014), "Tanzimat Romanında Kişiler ve Eğitim", *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 9/6 Spring 2014, p. 773-781, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, Doi Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.6844>, ANKARA-TURKEY.
- LEKESİZ, Ömer (2000), "Öykücülüğümüzde Dönemler", *Hece*, Türk Öykücülüğü Özel Sayısı, sy. 46-47, Ekim-Kasım 2000, s. 18-27.
- OKAY, Orhan (2005), *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*, İstanbul: Dergâh Yay.
- ÖZGÜL, M. Kayahan (2002), "Romanın Hikâyesi", *Hece*, Türk Romanı Özel Sayısı, sy. 65-67, Mayıs-Temmuz 2002, s. 7-15.
- [ÖZÖN], Mustafa Nihat (1930), *Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: MEB Yay.
- SEVÜK, İsmail Habip (1942), *Tanzimattan Beri I: Edebiyat Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Şehabeddin Süleyman (1328/1912), *Târîh-i Edebiyât-ı Osmaniye*, İstanbul: Sancakciyan Basımevi.
- ŞEN, Nurcan (2009), "Tanzimat Devri Periyodikleri ve Dergicilik", *Gazi Türkiyat*, sy. 5, Güz 2009, s. 281-293.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi (2002), *Edebiyat Dersleri: Ders Notları* (haz. Abdullah Uçman), İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi (2007), *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- TOSUN, Necip (2014), *Doğu'nun Hikâye Kuramı*, İstanbul: Büyüyen Ay Yay.
- UZUN, M. İsmet, "Giriş"; Emin Nihat Bey, *Gece Hikâyeleri: Müsameretname* (haz. M. İsmet Uzun), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul [t.y.], s. 9-31.
- Yusuf Neyyir Bey (1288), *Gülzâr-ı Hayâl*, İstanbul.
- Yusuf Neyyir Bey (1290), "Hıfz-ı Sıhhate Dair Bazı Makalat", *Asar-ı Perakende*, nr. 1, s. 19-21.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

KOÇAK, A., (2015). “Müsameretname ve Yazarı Emin Nihat Bey’e Dair Yeni Bilgiler / New Details About Musameretname And Its Author Emin Nihat Bey”, *TURKISH STUDIES - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Şefik Yaşar Armağanı), Volume 10/12 Summer 2015, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8610>, p. 771-790.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/12 Summer 2015

